

**ТЕОРЕТИЧНІ ДОСЛІДЖЕННЯ ЦІННІСНО-СМИСЛОВОЇ СФЕРИ В
КОНЦЕПЦІЯХ ЗАРУБІЖНИХ ТА ВІТЧИЗНЯНИХ ВЧЕНИХ**

У статті висвітлюються результати теоретичного дослідження ціннісно-сміслової сфери в концепціях зарубіжних та українських вчених.

Ключові слова: цінності, смисл, ціннісно-смілова сфера

The article highlights the results of a theoretical study of the value-semantic sphere in the concepts of foreign and Ukrainian scientists.

Key words: values, meaning, value-semantic sphere.

Дослідники із різних галузей наук дійшли висновку, що сьогодення характеризується втратою людьми сенсу життя, відчуттям неможливості знайти позитивне, руйнуванням старих цінностей і традицій, нівелюванням нових, відсутністю культури, світоглядної рефлексії, що не дає змогу кожному відкрити свої ціннісно-сміслові орієнтири.

Психологічні аспекти ціннісно-сміслової сфери особистості розглядалися в роботах О. Асмолова, А. Брушлинського, Л. Божович, Б. Братуся, Д. Леонт'єва, Є. Морозової, М. Рокіча, С. Рубінштейна, В. Сластеніна, В. Слобідчикова, Л. Шеховцева та ін. Поняття ціннісно-сміслової сфери тісно пов'язане з поняттями ціннісних орієнтацій (М. Рокич, М. Яницький), смисложиттєвих орієнтацій, мотиваційно-сміслової сфери особистості, смисловими утвореннями (О. Асмолов, Б. Братусь), особистісними сенсами (О. Леонт'єв). Таким чином, смисли, поряд із цінностями, є одними з основних складових ціннісно-смілової сфери людини.

Метою статті є висвітлення теоретичних досліджень ціннісно-смілової сфери в концепціях зарубіжних та вітчизняних вчених.

У вітчизняній психології вивчаються кілька напрямків до осмислення цінностей: - один напрямок особистості розглядається у зв'язку з розглядом її діяльності (О. Леонт'єв), - інший напрямок аналізує психологічні відносини особистості (В. М'ясищев), - третій вивчає особистість у зв'язку зі спілкуванням (О. Бодальов, Б. Ломов, К. Абульханова-Славська). Всупереч відмінностям трактувань особистості у вітчизняній психології, в якості основної особистісної оцінки виділяється спрямованість. У різних концепціях ця характеристика розкривається не однаково, як основна життєва спрямованість (Б. Анан'єв), динамічна тенденція (С. Рубінштейн), смислоутворюючий мотив (О. Леонт'єв), домінуючі відносини (В. М'ясищев) [3].

У зарубіжній психології були представлені різні інтепретації дефініції цінність. У розумінні Є. Толмена, цінність - привабливість об'єкта, на якого спрямовані дії людини. Поряд з потребою людина виділяє необхідність мети. Послідовник З. Фрейда – Е. Фромм, в своїй праці говорить про те, що у кожної людини є потреба в цінностях, які направляють його вчинки і почуття. Фромм ділить цінності на дві групи: свідомі (релігійні та гуманістичні) цінності; несвідомі (породжені соціальною системою). Друга група є безпосередніми мотивами людської поведінки, обидві групи структуровані і утворюють ієрархію.

А. Маслоу поділяє цінності на дві групи: цінності буття - вищі цінності, властиві самоактуалізуючій особистості (істина, добро, краса, цілісність, подолання дихотомії, необхідність, унікальність, досконалість, справедливість, повнота, простота, порядок, легкість без зусилля, багатство, гра, самодостатність); дефіцитні цінності - нижчі цінності, оскільки вони орієнтовані на задоволення якоїсь потреби, яка не задоволена або фрустрована.

М. Рокич трактує цінності як деякі «абстрактні ідеї, позитивні або негативні, не з'єднані з якимось конкретним об'єктом або ситуацією, що відтворюють людські переконання про типи поведінки і бажаних цілях», як «...стійке переконання в тому, що якась мета індивідуального існування з особистої і суспільної точок зору варто того, щоб до неї прагнути, ...що якийсь образ дій є з особистої і суспільної точок зору кращим в будь-яких ситуаціях».

На думку М. Рокича, те, що є характерним для групи людей, по суті є соціальним, виходячи з його слів, цінності описуються наступними ознаками: 1) загальне число цінностей, які є надбанням людини, порівняно невелике; 2) кожна людина має в собі одні і ті ж цінності, нехай і в не подібній мірі; 3) цінності структуровані в системі; 4) першоджерела цінностей простежуються в культурі, суспільстві та його інститутах і особистості; 5) вплив цінностей спостерігається практично у всіх досліджуваних соціальних феноменах. Структура ціннісних установок не являє собою щось цілком організоване, постійне і незмінне, вона суперечлива і в своїй динаміці відображає і головні, значущі зміни в контактуванні особистості з навколишнім соціумом, і при виникненні спонтанних ситуацій життя.

Е. Шпрангер вважав, що не слід зводити зміст душі тільки до суб'єктивних цінностей, так як вона містить в собі і об'єктивні цінності. Область об'єктивного Е. Шпрангер розділив на дві частини: 1) світ тіл (природу); 2) світ значень і цінностей (культуру) [4].

У концепціях В. Тугаринова і О. Дробницького, цінності – значимість і ідеал одночасно. На думку В. Тугаринова важливість цінностей зумовлена орієнтацією людини на інших людей, на наявні в суспільстві еталони, норми, правила. Також дослідник зазначає, що окрема людина може приймати лише ті цінності, які присутні в суспільстві.

С. Рубінштейн говорив, що цінність – це важливість для людини чогось в світі, і тільки цінність здатна виконувати найважливішу ціннісну функцію-функцію орієнтира поведінки.

Не можна також не відзначити працю американського психолога, дослідника особистісних рис Г. Оллпорта. Він зробив акцент на те, що не всі індивідуальні цінності обумовлені моральними нормами, але, незважаючи на це вони проявляються особистісними цінностями, наприклад допитливість, ерудиція і т. д.

«Особливості структури та функціонування власне ціннісно-сислової сфери особистості розглядають у своїх дослідженнях А. Агафонов, А. Адлер, Г. Андреева, О. Асмолов, Б. Братусь, Ф. Василюк, Т. Вілюжаніна, Ж. Вірна, Б. Зейгарник, Д. Леонтьєв, О. Леонтьєв, Б. Ломов, В. Петровський, С. Рубінштейн, В. Франкл, В. Чудновський, І. Шапенкова та ін.» [2, с. 210].

Визначення ціннісно-сислової позиції особистості як життєвого відношення зустрічається і в роботах Є. Старовойтенка та М. Яницького. Під ціннісним життєвим ставленням розуміється система конкретних життєвідносин, що складається у людини в процесі перетворення в реальність «Я», наповнення змістом вчинків і життєвих дій. Як стверджує Є. Старовойтенко, цінності являють собою смислові новоутворення, а особистісний зміст подій і явищ багато в чому обумовлений ціннісними відносинами особистості.

В якості структурних компонентів ціннісно-сислової сфери виділяють різні феномени: сенс життя, ціннісні орієнтації, цінності, особистісні смисли і установки, ціннісні відносини, ціннісні переживання, ідеали, ціннісні уявлення, мотиви.

Висновок. Отже, ціннісно-сислова сфера являється найважливішим психологічним органом саморозвитку, визначаючи його напрямок і способи його здійснення.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Леонтьев Д.А. Психология смысла: природа, строение и динамика смысловой реальности. М., 2003. 487 с.
2. Лепеха А.А. *Психологічні особливості ціннісно-сислової сфери в юнацькомі віці*. зб. нах. Праць за матеріалами V Міжнародної науково-практичної конференції молодих вчених, аспірантів та студентів. Херсон, 2020. С.209-212.
3. Москаленко О.В. Сучасні концепції ціннісно-сислової сфери особистості. *Філософія. Психологія. Педагогіка: вісник НТУУ КПІ*. 2010. № 2. С. 113-117.
4. Яницкий М.С. Ценностные ориентации личности как динамическая система. Кемерово, 2000. 204 с.

Рекомендує до друку науковий керівник доцент Крупник І.Р.